

перехода к демократии.

Ключевые слова: Центральная Европа, регион, гражданское общество, трансформация, оппозиция.

SUMMARY

THE END OF THE JALTA EPOCH IN THE CENTRAL EUROPEAN COUNTRIES: CONCEPTUAL ISSUES OF THE SYSTEM TRANSFORMATIONS OF THE END OF XX CENTURY

E. Kish (Uzhhorod)

The specific development of the system transformations in the Central European countries were analyzed in given scientific research. The researcher has demonstrated definitely new approaches to the analysis of the social and political changes in 1989-1990 years in the central-european region. She has conducted conceptual analysis of the role of radical changes in the Central European countries in the context to transition to democracy.

Keywords: Central Europe, region, civil society, transformation, opposition.

УДК 327,39(4)

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДІЯЛЬНОСТІ ЄВРОРЕГІОНІВ

Кулчар Т. Ф. (Ужгород)

Статтю присвячено вивченню теоретичних основ діяльності єврорегіонів. Значну увагу приділено європейським принципам розбудови єврорегіонів. У ході дослідження особливий акцент ставиться на аналізі системи класифікації регіонів ЄС.

Ключові слова: Європейський Союз, єврорегіон, транскордонне співробітництво, субсидіарність, пріоритет, партнерство.

Безперечно, єврорегіони представляють собою найвищу інституційну форму транскордонного співробітництва; отже, вони мають найбільш розгалужену мережу інституційних, функціональних зв'язків на прикордонних територіях сусідніх країн. Головною метою єврорегіонів є визнання їх такими міжнародними організаційними інституціями, які в даному регіоні займаються економічними, екологічними, соціальними, культурними, інституційними проблемами. Засобом єврорегіонального розвитку намагаються досягти такої критичної маси (в економічному сенсі), яка, на думку відомого вченого Д. Скотта, підсилить когезію прикордонних регіонів країн Європи, викличе зацікавленість в інвесторів та інших міжнародних інституцій [20, р. 83-107].

Вітчизняна історична наука лише опосередковано фокусує увагу на питаннях розвитку єврорегіонів та його теоретичного аналізу, зокрема в контексті досліджень міжрегіональних зв'язків країн Вишеградської четвірки (наукові роботи С. Б. Кіш) [7], транскордонної співпраці (публікації М. О. Лендєл) [8], питань безпеки (публікації С. І. Мітряєвої) [11]. Діяльність Карпатського єврорегіону є

предметом вивчення ужгородських науковців І. І. Бабинця [1] та А. Й. Головача [3] у розрізі білатеральних зв'язків. Більш конкретно, теоретично і практично, вивчають єврорегіони економісти – Н. Мікула [12], А. В. Баян [2], Ю. М. Шолох [13].

Угорська наукова школа вивчення єврорегіонального досвіду презентована перш за все науковими роботами Дюлі Горват [19], Яноша Рехнітцера [23], Тамаша Гарді [18] з Інституту регіональних досліджень Угорської Академії Наук, центр якого знаходиться в місті Печ. Вагомими є здобутки наукової школи професора Дебреценського університету Шюлі Заккара [26], Жужанни Людвіг [21], Ласло Данча [17]; насамперед, це роботи, присвячені аналізу єврорегіонів, створених на «старих» і «нових» кордонах ЄС. Отже, дослідження теоретичних основ діяльності єврорегіонів в Україні є недостатнім і потребує комплексного вивчення.

Метою наукового аналізу є дослідження теоретичних підвалин діяльності єврорегіонів, особливо на «старому» кордоні ЄС.

Аналіз розвитку українсько-угорського транскордонного співробітництва після 2004 р. визначається насамперед ключовою подією – східним розширенням Європейського Союзу,

тобто, по-перше, приєднанням Угорщини (відповідно і її регіонів) до ЄС, і по-друге, формуванням нового східного кордону ЄС з Україною. На думку відомого угорського регіоналіста Т. Гарді, внаслідок вступу Угорщини в ЄС її східні кордони «зустрічаються» із соціально-економічно занедбаними депресивними територіями, по суті, на думку дослідника, «периферія зустрічається з периферією» [18].

Низький соціально-економічний розвиток східних прикордонних територій країн Центральної Європи, включно і Угорщини, які розташовані вже вздовж кордонів Євросоюзу, формують нову геополітичну та гео економічну ситуацію, що і дозволяє класифікувати цей випадок, на думку вченого Й. Рехнітцера, як «подвійну периферію» [23].

З часу підписання Мадридської Конвенції Угорщина за всім периметром кордонів сформувала євро регіони. Хвиля інституційного оформлення співпраці прикордонних регіонів Угорщини з регіонами Європи у формі євро-регіонів у подальшому перейшла в русло якісної розбудови співпраці на транскордонному рівні. За розміром, територіальним розташуванням і зв'язками євро регіони Угорщини можна поділити на два типи. Перший тип – це велика євро-регіональна модель; другий – мала, більш ефективніша євро регіональна модель, здебільшого двостороннього характеру, з домінуванням співпраці саме прикордонних міст [22, о. 40-49]. І не слід забувати, що євро регіони Угорщини, створені, наприклад, на угорсько-австрійському кордоні, суттєво відрізнялися й, на жаль, нині відрізняються від угорсько-українських євро регіонів.

Зрозуміло, що метою створення євро регіонів Угорщини було досягнення якісно високого рівня у співпраці. Як цілком справедливо зазначає Д. Скотт, «швидкий інституційний розвиток транскордонного співробітництва забезпечує політичну безпеку і долучається до нових європейських територіальних вимірів» [25, о. 119-121]. Маються на увазі такі європейські територіальні виміри, де існує швидка і розгалужена комунікація, конкурентоспроможна економіка, де зменшується роль і значення периферії, існує розгалужена широка мережа суспільних і культурних зв'язків, і, що особливо важливо, багатонаціональне населення в цих прикордонних регіонах живе у взаємоповазі, без конфліктів.

На стадії формування угорські євро-регіони намагалися якомога ефективніше адаптувати якусь конкретну західноєвропейську модель євро регіону. І, що цікаво, це здійснювалося дуже швидко порівняно з регіонами Західної Європи, де євро регіони проходили перевірку часом. Важливість саме

поступової розбудови євро регіонів, застосування методу «крок за кроком» в інституційній розбудові євро регіону підкреслює Д. Скотт. Аналізуючи досвід розвитку і сучасну діяльність євро регіонів на голландсько-німецькому прикордонні, дослідник визначив наступні особливості, спільні риси та характеристики системного розвитку:

- в економічній, суспільній та політичній інституційних системах мало асиметрії, втім є багато спільних екологічних та соціальних проблем;

- не існує суттєвих відмінностей між голландськими провінціями та німецькими землями, вони мають подібну політичну та фінансову автономію;

- наявними є подібні структурні проблеми «периферійності» в економіці прикордонних регіонів (проблеми із працевлаштуванням, реструктуризація економіки, односторонній розвиток сфер діяльності, нерозвиненість сфери послуг, віддалене розташування від економічних центрів);

- ЄС і НАТО протягом довгих років спонукало прикордонні регіони до міжнародної співпраці;

- спільність національних інтересів, які мають більшою мірою економічний та культурний виміри, ніж безпеково-політичний;

- формування широкої розгалуженої мережі економічних, суспільних і культурних зв'язків, пошук в них пріоритетів розвитку [25].

Зазначимо, що вищенаведена методика, її імплікація на українсько-угорське прикордоння значно ускладнена, вже виходячи власне із внутрішніх характеристик, які, на жаль, є суттєво відмінними навіть на рівні двох периферійних прикордонних регіонів на новому східному кордоні ЄС та України. І цей список спільних негативів українсько-угорського прикордоння можна й надалі розширити, ввівши до нього такі чинники як недостатність фінансування, низький соціально-економічний рівень розвитку, погану інфраструктуру, низький рівень освіти тощо. Але, на нашу думку, розвиток євро регіонів України слід підтримувати і розвивати. Суттєвим, навіть принципово важливим вважаємо відзначити важливість реалізації європейських принципів у розбудові євро-регіонів на українсько-угорському прикордонні, а саме принципів субсидіарності, децентралізації та розробки стратегічного плану розвитку прикордонних територій.

Концептуально, як вже зазначалося, транскордонне співробітництво розглядаємо як складову регіональної політики ЄС. Безперечно, за довгі роки свого розвитку регіональна політика пройшла певний шлях еволюції зі значними змінами напрямів свого розвитку. Втім, базовими і стратегічно важливими є ті

принципи, на яких вона заснована, так само як і політика транскордонного співробітництва.

Виходячи з визначень, що містяться в документах ЄС, а також з узагальнення аналітичних розробок експертів з регіонального розвитку, окреслимо та проаналізуємо основні принципи регіонального і транскордонного розвитку та співробітництва: це принципи *субсидіарності, децентралізації, партнерства, програмування, концентрації, адіціоналізму* [2, с. 91-94; 5; 6; 7; 10, о. 27-31; 19].

Субсидіарність (громадсько-політичний принцип, за яким вищі суспільні одиниці мають право й повинні вирішувати лише ті проблеми, на виконання яких нижчі структури не здатні) – базовий принцип, дійсний з часу підписання угоди про Європейський Союз, а згідно з Маастрихтською угодою, принцип субсидіарності є базовим для ЄС (ст. 3): «У сферах, які не входять до окремої юрисдикції співтовариства, воно, згідно з принципом субсидіарності, починає свою діяльність лише в тому випадку і постільки, поскільки неможливо достатньою мірою досягнути цілі визначених заходів на рівні держав-членів, і тому в силу їхнього масштабу чи дієздатності ці заходи можуть бути здійснені більш ефективно на рівні співтовариства» [4].

Здійснення децентралізації владних повноважень до рівня громад упродовж 80-х рр. ХХ ст. у деяких країнах Європи, а, отже, збільшення кількості гравців, які мали правові можливості та фінансові ресурси впливати на спрямування просторового розвитку, призвело до формування нової оптимальної інституційної форми партнерства між органами влади різного рівня, місцевим бізнесом, а у випадку високого рівня громадянської активності населення – неурядових організацій, – як цілком слушно зазначає відома українська вчена, професор М. Лендъел, наголошуючи саме на застосуванні принципу децентралізації влади у формуванні ефективної регіональної політики [9; 10, с. 18-19]. Отже, поряд із *субсидіарністю*, саме *децентралізація* – як перерозподіл повноважень регіонів з метою їх ефективного використання та заохочення регіональних ініціатив, оптимізації практичного вирішення питань саме на регіональному рівні, а також і як розмежування функцій та повноважень між різними рівнями управління ЄС – становлять дві головні основи регіональної і транскордонної політики ЄС. Важливість саме цих двох головних принципів безперечна. Адже їх реалізація (що є метою ефективної європейської інтеграції) посилює відповідальність на місцевому рівні та активізує локальні ініціативи [2; 5; 6].

Партнерство є співробітництвом між суб'єктами різних рівнів (Євросоюз, держава, регіон) територіально-адміністративних одиниць

з часу визначення мети до завершення реалізації конкретного проекту. Цей принцип базується на тій умові, що діяльність та розвиток регіонів може здійснюватися лише тоді (власне тоді ж реалізується і принцип субсидіарності), коли суб'єкти співробітництва постійно та послідовно співпрацюють з метою досягнення спільної мети. Якщо на початку 1990-х рр. створення партнерств розглядалося виключно у вимірі передання владою повноважень неурядовим інститутам щодо надання послуг, то через декілька років основним стимулом для формування партнерських відносин стало залучення громадськості до процесів прийняття рішень: щодо стратегічного планування розвитку території, реалізації складених програм та вирішення локальних політичних проблем [2; 10].

Програмування – це розробка на основі партнерства стратегій розвитку, враховуючи пріоритетні довгострокові та короткострокові цілі. В регіональній політиці Європейського Союзу принцип партнерства визначає пріоритет інвестування не окремих проектів чи дій, а програм, які мають глибинний вплив на розвиток усього регіону. Стратегія територіального програмування базується на чітко розробленій системі цілей, позаяк необхідно враховувати як інтереси «знизу» регіонів, громад у контексті сприяння просторовій ефективності, так і загальнонаціональні пріоритети «зверху» для сприяння розвитку національної економіки. Програмування також передбачає визначення власне дій, виконавців, джерел фінансування, моніторинг, вирахування ймовірних позитивних та негативних впливів на соціально-економічний розвиток регіону, його навколишнє середовище.

Реалізація принципів *концентрації* та *адіціоналізму* означає, що фінансові ресурси, які надає ЄС окремим державам-членам чи суб'єктам територіального, регіонального розвитку мають бути доповнені за рахунок місцевих джерел фінансування. По суті, ці два принципи мають взаємодоповнюючий характер і вимагають в якості головної умови кооперування та ефективного використання ініціатив, пошуку й розвитку власних джерел фінансування за програмами регіонального розвитку. Загальноприйнято, що 50% певного проекту фінансує держава-член ЄС, тимчасом як внесок депресивних регіонів становить мінімум 20%. Таким чином, ефективна реалізація принципів *концентрації* та *адіціоналізму* в регіональній політиці Європейського Союзу має на меті посилення та концентрацію наявних ресурсів з метою сприяння реалізації визначених цілей регіонального розвитку [2; 6].

Особливої уваги заслуговує питання фінансування транскордонного співробітництва міжнародними організаціями Європи. Як вже

ззначалося вище, ініціатором формування й розвитку транскордонного співробітництва в Європі виступила Рада Європи. Це мало потужні позитивні наслідки для європейської транскордонної співпраці, але більшою мірою – в політико-правовому, інституційному відношенні, і лише в окремих випадках – у фінансовому вимірі. Лише починаючи із 70-х років ХХ ст., коли Європейське співтовариство зрозуміло важливість транскордонного співробітництва і визначило класифікацію регіонів, напрями розвитку і фінансування єврорегіональної співпраці, можемо говорити про динамічний якісний розвиток власне єврорегіональної мережі транскордонного співробітництва.

З метою сприяння більшої цілеспрямованості та прозорості фінансування відсталих регіонів і класифікації найвідсталіших регіонів ЄС у 1983 р. були визначені єдині критерії з «проблемних» регіонів ЄС:

- з рівнем ВВП на душу населення, нижчим від середнього по ЄС;
- з мінімумом 20%-ю зайнятстю населення в депресивних галузях економіки;
- з більшою ратою зайнятості населення саме в сільському господарстві порівняно з іншими регіонами держав-членів ЄС;
- з високим рівнем безробіття – який становить мінімум 3,5% і є не меншим, ніж на 20% вище середнього по країні;
- зі стійким негативним сальдо міграцій.

Згідно з цією класифікацією, в 1983 р. рата «відсталих» регіонів становила відповідно 100% населення Ірландії, 51% – Італії, 36% – Великої Британії, 33% – Франції, 32% – Данії, 17% – Бельгії, 15% – Нідерландів, 12% – ФРН та 11% – Люксембурга. Усього на території цих відсталих чи проблемних регіонів проживало 40% населення Європейського Співтовариства [7, с. 104].

Систему класифікації регіонів, яка використовується й нині, було розроблено в 1988 р. Євростатом – статистичним управлінням ЄС. З метою надання ЄС фінансових ресурсів у першу чергу найбільш відсталим регіонам було розроблено єдину статистичну систему класифікації NUTS (Nomenclature of Territorial Units for Statistical Purposes), яка полегшує проведення статистичного аналізу відсталих регіонів зокрема і регіонів ЄС взагалі, а також сприяє чіткому визначенню різного рівня розвитку регіонів, характеризуючи їх як територіальні одиниці.

Усього ієрархічна класифікація NUTS поділяється на 5 рівнів (три з яких – NUTS 1-3 – регіональні, а два – NUTS 4-5 – місцеві одиниці регіональної статистики ЄС). NUTS I: макрорегіони, регіони; NUTS II: мезорегіони, адміністративні одиниці; NUTS III: округи; NUTS IV: рівень маленьких територій; NUTS V:

населені пункти, поселення.

Важливо відзначити, що рівень NUTS I охоплював 77 регіонів (найбільш великі в кількісному вимірі регіони у структурі держав-членів ЄС чи вже об'єднані територіально-адміністративні одиниці, як, наприклад, Німеччини, Франції, Великої Британії). Рівень NUTS II охоплював регіони, які, по суті, є «найпридатнішим простором» для втілення регіональної політики ЄС та Структурних фондів; цей рівень об'єднував 211 регіонів. Рівень NUTS III охоплював 1031 регіон; він є найоптимальнішим для реалізації комплексних соціо-економічних програм міжрегіонального співробітництва [7, с. 109].

Відповідність вищезазначеним принципам регіональної політики ЄС за чіткою класифікацією регіонів має на меті реалізацію визначених шести *пріоритетних напрямів (objectives)* регіональної політики ЄС, виокремлення яких слугує концентрації фондів та їх ефективному використанню [15]. На сьогодні пріоритетних напрямів структурної допомоги регіонам є три, відповідно до реформи Структурних фондів 1999 р. «Агенда-2000»:

- **напрямок 1** – сприяння структурному розвитку відсталих регіонів, тобто надання допомоги регіонам, в яких показник ВВП на особу є меншим аніж 75% ВВП у середньому по ЄС;
- **напрямок 2** – сприяння соціально-економічним перетворенням у регіонах, які мають структурні труднощі, тобто надання допомоги регіонам, в яких спостерігається високий рівень безробіття, зокрема структурного;

- **напрямок 3** – підвищення здатності адаптації та модернізації систем та освітніх програм, фахового навчання, тобто розвиток людських ресурсів, зокрема підтримка освітніх ініціатив, перекваліфікація кадрів [16].

Предметне виокремлення як статусу, так і фінансування саме транскордонного співробітництва відбулося через програму ІНТЕРРЕГ [27], так звану Ініціативу ЄС, яку було створено з метою фінансової підтримки транскордонного співробітництва, що здійснюється через кордони та сприяє розвитку співпраці прикордонних регіонів через надання субсидіювання внутрішнім та зовнішнім територіям ЄС.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що існує чітка система діяльності єврорегіонів, яка зумовлена дією принципів, механізмів, особливістю напрямів їхньої діяльності. І участь наших вітчизняних прикордонних регіонів у єврорегіонах Європи має здійснюватися згідно з принципами субсидіарності, партнерства, компліментарності, адіціоналізму.

Подальші наукові розвідки плануємо здійснити в контексті аналізу діяльності евро-

регіонів за участі українських прикордонних регіонів.

1. Бабинець І. І. Закарпаття в системі міждержавних відносин України і Угорської Республіки (1991-2004 рр.). – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук / І. І. Бабинець. – Ужгород: УжНУ, 2004.
2. Балян А. В. Міжрегіональне транскордонне співробітництво України за умов розширення Європейського Союзу / А. В. Балян. – Ужгород: Ліра, 2005. – 320 с.
3. Головач А. Й. Зміна політичної системи Угорщини в 1990-1994 роках. – Рукопис. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук / А. Й. Головач. – Ужгород: УжНУ, 2003.
4. Европейский Союз. Сборник международных терминов из области права и управления. (Europäische Union) – Т. 3. – Мюнхен, 1998. – 384 с.
5. Кіш Є. Субсидіарність – на шляху до європейського місцевого самоврядування / Є. Кіш // Кращий досвід місцевого самоврядування та розвитку. – Ужгород: Ліра, 2001. – С. 124-133.
6. Кіш Є. Регіональна політика Європейського Союзу / Є. Кіш // Незалежний культурологічний журнал «І». – Львів, 2002. – № 23. – С.133-157.
7. Кіш Є. Б. Центральна Європа в сучасній системі єврорегіональної інтеграції: Монографія / Є. Б. Кіш. – Ужгород: Ліра, 2008. – 440 с.
8. Лендьел М. Досвід Карпатського Євро регіону: поштовх до переосмислення моделі транскордонного співробітництва / М. Лендьел // На шляху до Європи. Український досвід євро регіонів. – К.: Логос, 2000. – С. 49-70.
9. Лендьел М. О. У пошуках «золотої середини»: чи є досвід реалізації регіональної політики у країнах Центральної Європи цінним для України? / М. О. Лендьел // Державне управління та місцеве самоврядування в Україні: шляхи реформування. – Ужгород, 2000. – С. 102-113.
10. Лендьел М. О. Нові інституційні механізми регіонального розвитку в Європі / М. О. Лендьел // Регіональні студії. – Вип. 1. – 2001. – С.18-28.
11. Мітряєва С. І. Карпатський євро регіон – інструмент євро регіональної стратегії України / С. І. Мітряєва // Стратегічна панорама. – 2005. – № 1. – С. 42-51.
12. Мікула Н. А. Євро регіони: досвід та перспективи / Н. А. Мікула. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
13. Шолох Ю. М. Стратегічне планування розвитку прикордонного регіону (на прикладі Закарпатської області) / Ю. М. Шолох // Регіональна економіка. – 2007. – № 2. – С. 131-138.
14. Baranyi B. A határmentiség dimenziói. Magyarország és keleti államhatárai. – Bp.-Pécs: Dialóg Campus, 2004. – 310.old.
15. CEC (1999): Better Management through Evaluation. Mid-term Review of the Structural Funds Programmes: Objective 1 and 6 (1994-99). CEC, Brussels.
16. CEC (1999): Structural Funds 2000-2006. Eligible Areas and Financial Breakdown. Inforegio.
17. Dancs L. A határforgalom és a határmenti lakossági kapcsolatok jellegzetességei a magyar-ukrán határ mentén a rendszerváltástól az uniós csatlakozásig // A határmenti együttműködés lehetőségei és korlátai Magyarország és Ukrajna között. – Nyiregyháza - Ungvár, 2004. – 74-83.old.
18. Hardi T. Az államhatárok és regionális együttműködések // Magyarország területi szerkezete és folyamatai az ezredfordulón (szerk.: Horváth Gy., Rechnitzer J.). – Pécs: MTA RKK, 2000. – 595-615.old.
19. Horvát Gy. Európai regionális politika. – Bp.-Pécs: Dialóg Campus, 1998. – 501.old.
20. Kiss E. Az Európai Unió regionális politikájának jelenlegi prioritásai // A határon átvélő együttműködés perspektívái. A Nyiregyházi Főiskola. – Nyiregyháza, 2008. – 15-27.old.
21. Ludvig Zsuzsa. Együttműködés és felzárkózás a Kárpátok Euró régióban. – Budapest: Stádium, 2002.
22. Rechnitzer J. Euró régió vázlatok a magyar-osztrák-szlovák határ menti térségben // Tér és Társadalom. – 1997. – № 2. – 29-54.old.
23. Rechnitzer J. Határ menti együttműködések Európában és Magyarországon. Az osztrák-magyar határ menti együttműködés a kilencvenes években // Elvlaszt és összeköt - a határ (szerk.: Nárai M., Rechnitzer J.). – Pécs-Győr: MTA Regionális Kutatások Központja, 1999. – 9-72, 73-127.old.
24. Scott J. Dutch-German Euroregions: A model Transboundary Cooperation. Border Regions in Functional Transition: European and North American Perspectives / Scott J., Sweedler A., Ganster P., Eberwein W-D. (eds.), IRS. – Berlin, 1996. – 140 p.
25. Scott J. A határ menti együttműködés nemzetközi rendszerei, Németország, Lengyelország és az EU // Tér és Társadalom. – 1997. – № 3-4. – 117-142.old.
26. Süli-Zakar István. A Kárpátok Euró régió interregionális szövetség tíz éve. – Debrecen, 2003. – 357.old.
27. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interrreg.gov.phu>.

РЕЗЮМЕ

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ЕВРОРЕГИОНОВ

Кулчар Т. Ф. (Ужгород)

Статья посвящена изучению теоретических основ деятельности еврорегионов. Значительное внимание уделено европейским принципам развития еврорегионов. В ходе исследования особый акцент делается на анализе системы классификации регионов ЕС.

Ключевые слова: Европейский Союз, еврорегион, трансграничное сотрудничество, субсидиарность, приоритет, партнерство.

SUMMARY

THEORETICAL BASIS OF ACTIVITY OF EURO-REGIONS

T. Kulchar (Uzhhorod)

This article is devoted to the study of theoretical base of activity of euro-regions. Much attention is paid to the european principles of euro-regions development. During research a special emphasis is put on the analysis of the classification system of EU regions.

Keywords: European Union, euro-region, cross-border cooperation, subsidiarity, priority, partnership.

УДК 94(439)"1994/1998":327

НОВІ ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ УГОРЩИНИ В 1994-1998 РОКАХ: РОЗВИТОК І РЕАЛІЗАЦІЯ

Іллар К. Я. (Ужгород)

Статтю присвячено вивченню проблем і виокремленню перспектив розвитку і реалізації нових пріоритетів зовнішньої політики Угорщини протягом 1994-1998 рр. Дано характеристику угорсько-румунським та угорсько-словацьким відносинам у досліджуваний період.

Ключові слова: Україна, Угорщина, Європейський Союз, зовнішня політика, концепція.

З точки зору безпеки та якнайшвидшого входження Угорщини в загальноєвропейський інтеграційний процес, у контексті розбудови й посилення загальноєвропейської системи безпеки найважливішим, так би мовити, завданням за період 1994-1998 рр. була підготовка Угорської Республіки (УР) до приєднання до Європейського Співтовариства і НАТО. Набуття країною повноправного членства в НАТО відбулося 12 березня 1999 р., вступ Угорщини до Європейського Союзу – 1 травня 2004 р. В цей період Угорщина підписала угоди про добросусідство з усіма країнами Центральної та Південно-Східної Європи.

Питання зовнішньої політики Угорщини в досліджуваний період є предметом вивчення не лише історичної, але й політологічної, юридичної науки, а також інших дисциплін (міжнародних відносин, дипломатії, країнознавства, культурології).

Проблемним питанням формування зовнішньої політики Угорщини після зміни політичного режиму з 1989 р. присвячено політологічні розвідки Д. Ткача [8, с. 480], Ф. Рудича [9, с. 488], А. Головач [2, с. 59-68]. Необхідно відзначити монографії Є. Б. Кіш «Перехід Угорщини до парламентської

демократії», «Українсько-угорське транскордонне співробітництво: можливості та пріоритети у ХХІ столітті» [3, с. 140], а також її кандидатську дисертацію (де зовнішня політика Угорщини характеризується в окремому розділі) [5, с. 18] та інші публікації [4, с. 124]. У публікаціях І. І. Бабинець домінує переважно регіональний та міжрегіональний аспекти зовнішньої політики Угорщини після 1989 р. [1, с. 85-94]. В українській історичній науці ще не опубліковано жодного монографічного видання, присвяченого винятково зовнішній політиці Угорщини в новітній час, зокрема після радикальних політичних змін у 1989 р. Отже, ступінь вивчення тематики зовнішньої політики в Угорщині за даний період в Україні є недостатнім.

Угорська історична наука має давні традиції дослідження зовнішньої політики. Поширеними є метод порівняльного аналізу та історичні екскурси [23, с. 85].

Вичерпну аналітику міжнародних відносин та дій угорської дипломатії містять щорічні видання зовнішньої політики [24, с. 431-435], спеціальні випуски з питань зовнішньої політики, багатий масив опублікованих документальних джерел. Стосовно конкретного